

У ЧЫМ БЕЛАРУСЬ ПЕРАЎЗЫХОДЗІЦЬ ЗАХОДНЯ КРАІНЫ, А Ё ЧЫМ – АДСТАЕ АД АФРЫКАНСКІХ?

Беларусь праз прызму міжнародных рэйтынгаў

ГАЛОЎНЫЯ ВЫСНОВЫ*

- ▶ Палітычная трансфармацыя ў Беларусі – гэта нешта большае, чым пусты гук, але меншае, чым новая эпоха. Цягам 2016—2018 гг. у Беларусі адбыўся выразны прагрэс у плане палітычнай трансфармацыі – самы вялікі спасярод усіх краін Еўразіі. Але ў глабальным маштабе гэты прагрэс нязначны.
- ▶ Беларусь – краіна з моцнай дзяржавай і высокім узроўнем унутры-дзяржаўнай аўтаноміі. Тут сфармаваўся моцны кансэнсус наконт існавання дзяржавы і добра развіты дзяржаўныя структуры. Беларусь таксама характарызуецца непадатнасцю на нефармальны ўплыў іншых дзяржаў.
- ▶ У Беларусі высокі попыт на дэмакратыю: у плане прымання дэмакратыі-як-ідэі Беларусь апераджае Польшчу, Харватыю і Чарнагорыю і знаходзіцца прыблізна на тым жа ўзроўні, што Францыя.
- ▶ У Беларусі самы горшы з усіх краін Еўропы паказнік дэлібэратыўнай культуры. У прыватнасці, тут нізкі ўзровень «аргументаванага абгрунтавання» і зусім кепска з «павагай да контраргументаў». Нічога дзіўнага, што паказнік «будавання кансэнсусу» таксама вельмі нізкі.
- ▶ Нізкі ўзровень стратэгічнай кампетэнцыі: у аспекце стратэгічнай прыярытэтызацыі Беларусь адстае нават ад Таджыкістана, В'етнама і Замбіі.

* Да кожнай з прадстаўленых высноў трэба ў думках «дапісаць»: паводле рэйтыngu (-аў) Р.

ЗМЕСТ

Уступ	2
I. Пяць рэчаў, у якіх мы – адны з найлепшых	
1. Палітычная трансфармацыя	3
2. Попыт на дэмакратыю	4
3. Устаноўка на супольнае дабро	6
4. Унутрыдзяржаўная аўтаномія	7
5. Жанчыны ў трэцім сектары	8
II. Пяць рэчаў, у якіх мы – сярод найгоршых	
6. Дэлебаратыўны працэс	9
7. Стратэгічныя кампетэнцыі элітаў.....	10
8. Акадэмічная свабода і культурная экспрэсія.....	11
9.Будаванне кансэнсусу	13
10. Інавацыйнасць у прыняцці рашэнняў	14
III. Дзве рэчы, наконт якіх няма яснасці	
11. Беларусь – хісткая ці ўстойлівая дзяржава?	16
12. Беларускі рэжым б'е грамадскіх актывістаў ці толькі ставіць ім падножку?	16
 Каментар і высновы	 17

Уступ

СМІ раз-пораз інфармуюць пра тое, якое месца Беларусь займае ў тым ці іншым міжнародным рэйтынгу. У такіх выпадках, аднак, звычайна прадстаўляецца агрэгаваны (выніковы) паказнік, які – без уліку таго, што за ім хаваецца – можа быць мала інфарматыўны. BISS падрыхтаваў дэталізаваны агляд міжнародных рэйтынгаў. Хоць гэта не ёсць даследаванне, гэтая праца можа быць карыснай для выпрацоўкі больш збалансаванага, нюансаванага спагляду на Беларусь і зразумення месца Беларусі ў павуцінні сусветных трэндаў. У звязку з набліжэннем дзвюх выбарчых кампаній гэты агляд можа стаць для палітычных актараў важнай сістэмай каардынат у ходзе распрацоўкі сваіх праграм і фармавання сваёй стратэгіі.

I. Пяць рэчаў, у якіх мы – адны з найлепшых

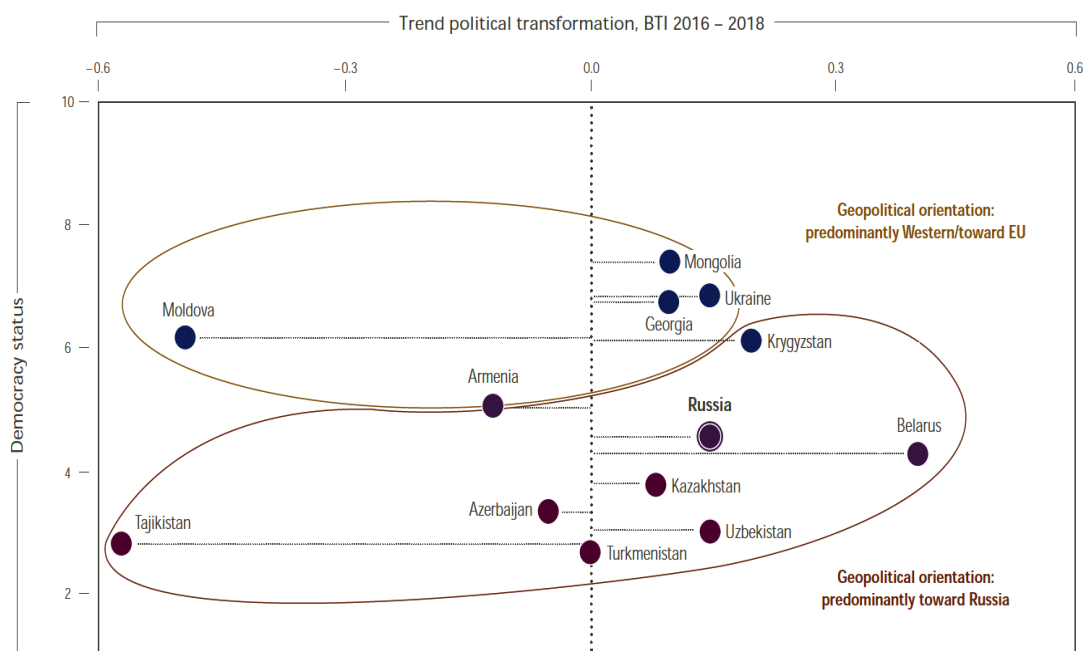
1. Палітычная трансфармацыя

Цягам 2016 – 2018 гадоў у Беларусі адбыўся самы вялікі спасярод усіх краін постсавецкай Еўразіі прагрэс у плане палітычнай трансфармацыі.

Паясненне. Палітычныя і эканамічныя трансфармацыі сістэматычна адсочвае нямецкі [Фонд Бэртэльсман](#). Ён рэгулярна складае [Індэкс трансфармацыі](#) (ВТІ) асноўная задача якога – фіксаваць грамадска-палітычныя і эканамічныя змены ў краінах з некансалідаванай дэмакратыяй або няразвітымі механізмамі рынкавай эканомікі (гзн. фактычна ўсе краіны апроч краін Паўночнай Амерыкі, Заходняй Еўропы, Японіі, Аўстраліі і Новай Зеландыі).

ВТІ [зафіксаваў](#), што цягам 2016—2018 гг. у Беларусі адбыўся даволі выразны прагрэс у плане палітычнай трансфармацыі, самы вялікі спасярод усіх краін Еўразіі (маюцца на ўвазе ўсе былыя савецкія рэспублікі плюс Манголія, мінус балтыйскія краіны). Індэкс палітычнай трансфармацыі для Беларусі склаў «+0,4». Для Кыргызстана ён склаў «+0,22», для Украіны - «+0,2», для Расеі – «+0,2», для Малдовы - «-0,45».

Дыяграма 1: Палітычная трансфармацыя краін Еўразіі цягам 2016—2018 гг.¹

¹ Bertelsmann Transformation Index, <https://www.bti-project.org/en/key-findings/regional/post-soviet-eurasia/>

«Палітычная трансфармацыя» ў разуменні ВТІ уключае ў сябе наступныя параметры: (а) *дзяржаўнасць* (манаполія на прымяненне сілы, кансэнсус наконт легітымнасці дзяржавы); (б) *палітычны ўдзел* (перадусім якасць выбарчага працэсу); (в) *верхаўства закону* (падзел уладаў, грамадзянскія свабоды); (г) *стабільнасць дэмакратычных інстытутаў*; (д) *палітычная і грамадская інтэграцыя* (развітасць партыйнай сістэмы, функцыянаванне групаў інтарэсаў)².

2. Попыт на дэмакратыю

У плане прымання дэмакратыі-як-ідэі Беларусь апераджае Польшчу, Харватыю і Чарнагорыю і знаходзіцца прыблізна на тым жа ўзроўні, што Францыя.

Паясненне. [Economist Index Unit](#) (EIU) замярае, сярод іншага, «палітычную культуру» (назва тут вельмі ўмоўная). Маецца тут на ўвазе перадусім грамадская падтрымка для дэмакратыі-як-ідэі:

- наколькі моцны грамадскі кансэнсус наконт важнасці дэмакратыі;
- у якой ступені насельніцтва прагне ўлады «жалезнай рукі»;
- наколькі распасюджанае ў грамадстве перакананне, што дэмакратыя не спрыяе захаванню парадку ў грамадстве;
- наколькі распасюджанае перакананне, што дэмакратыя – гэта памеха для эканамічнай сістэмы;
- наколькі выразна кампетэнцыі Царквы (цэркваў) адмежаваны ад кампетэнцый дзяржавы.

У 2018 годзе, гэтаксама як і ў папярэднім, індэкс «палітычнай культуры» для Беларусі склаў «5,6» (максімальны бал – «10»). Для Польшчы і Чарнагорыі гэты паказнік быў на ўзроўні «4,38», для Харватыі – «5», Францыі – «5,63». Іншыя аўтарытарныя краіны з высокім паказнікам «палітычнай культуры» (\approx прымання дэмакратыі-як-ідэі): Таджыкістан («6,25»), Кітай («6,25»), В'етнам («5,63») і Эрытрэя («6,88»).

² *BTI Methodology*, <https://www.bti-project.org/en/about/project/methodology/>

Табліца 1. «Палітычная культура»: Цэнтральнаеўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2018)³.

Краіна	«Паліт. культура» (макс. «10»)	Класіфікацыя рэжыму (EIU)
Латвія	6,88	Заганная дэмакратыя
Чэхія	6,88	Заганная дэмакратыя
Эстонія	6,88	Заганная дэмакратыя
Вугоршчына	6,25	Заганная дэмакратыя
Літва	6,25	Заганная дэмакратыя
Славенія	6,25	Заганная дэмакратыя
Таджыкістан	6,25	Аўтарытарызм
Украіна	6,25	Гібрыдны рэжым
Беларусь	5,63	Аўтарытарызм
Славакія	5,63	Заганная дэмакратыя
Албанія	5	Гібрыдны рэжым
Туркменістан	5	Аўтарытарызм
Сербія	5	Заганная дэмакратыя
Харватыя	5	Заганная дэмакратыя
Узбекістан	5	Аўтарытарызм
Балгарыя	4,38	Заганная дэмакратыя
Грузія	4,38	Гібрыдны рэжым
Казахстан	4,38	Аўтарытарызм
Кыргыстан	4,38	Гібрыдны рэжым
Малдова	4,38	Гібрыдны рэжым
Польшча	4,38	Заганная дэмакратыя
Румынія	4,38	Заганная дэмакратыя
Чарнагорыя	4,38	Гібрыдны рэжым
Азербайджан	3,75	Аўтарытарызм
Боснія і Герцагавіна	3,75	Гібрыдны рэжым
Македонія	3,75	Гібрыдны рэжым
Арменія	2,5	Гібрыдны рэжым
Расея	2,5	Аўтарытарызм

³ *Democracy Index 2018: Me too? Political participation, protest and democracy. A report by The Economist Intelligence Unit.* http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy_Index_2018.pdf&mode=wp&campaignid=Democracy2018

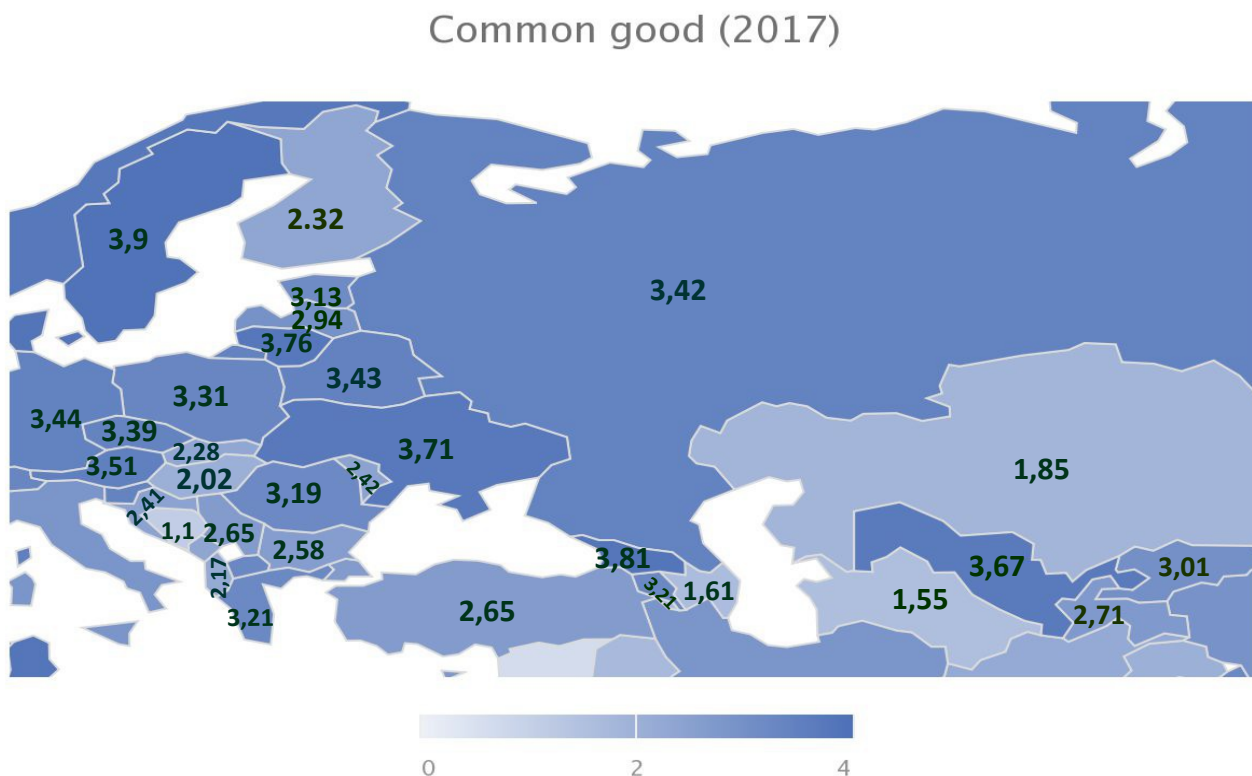
3. Устаноўка на супольнае дабро

Беларусь пераўзыходзіць Фінляндыю, Італію і амаль усе паўднёваеўрапейскія краіны па паказніку ўстаноўкі на супольнае дабро.

Паясненне. У працэсе прыняцця рашэнняў публічнай важнасці пускаюцца ў ход рознага роду аргументы. Такімі аргументамі могуць быць спасылкі на інтарэс партыі, групы, бізнэс-асяроддзя, рэгіёна і г.д., а можа быць *супольнае дабро*, калі дэклараваная выгада нейкага рашэння тычыцца не нейкага сегменту, а ўсяго грамадства. Спасылка на супольнае дабро, вядома ж, не сведчыць аўтаматычна пра тое, што рашэннятворцы сапраўды шчыра жадаюць яго дасягнуць (яна можа выкарыстоўвацца ў рытарычных мэтах), але сам факт таго, што такія аргументы ўспрымаюцца элітамі як больш эфектыўныя, сведчыць пра распасуджанасць устаноўкі на супольнае дабро.

Найбольш вядомыя індэксы – Economist Index Unit і Freedom House – не замяраюць «супольнае дабро», а вось менш вядомы [індэкс Varieties of Democracy](#) (далей – V-Dem) сістэматычна манітаруе гэты аспект грамадска-палітычнага жыцця. У 2017 годзе паказнік «супольнага дабра» для Беларусі склаў «3,43» балы, пры максімальным – «4». У Італіі гэты паказнік быў «2,84», у Фінляндыі - «2,34», у Харватыі - «2,41», у Босніі і Герцагавіне – усяго «1,1».

Мапа 1. Устаноўка на супольнае дабро: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2017) (шкала: 0 – 4).

Нядрэнны ў Беларусі таксама паказнік па «выдатках на партыкулярныя vs агульнаграмадскія патрэбы»: у якой меры бюджэтныя выдаткі скіраваны на падтрымку асобных сектараў ці сацыяльных групаў, а ў якой – усіх сегментаў грамадства. У 2017 годзе індэкс выдаткаў на агульнаграмадскія патрэбы для Беларусі склаў «2,8» (макс. -- «4»). Гэта значна лепшы паказнік, чым для Украіны («1,8»), Харватыі («1,88»), Грэцыі («2,35»), Вугоршчыны («2,21»), Расеі («2,49»), а нават ЗША («2,78») ([дадзеныя V-Dem](#)).

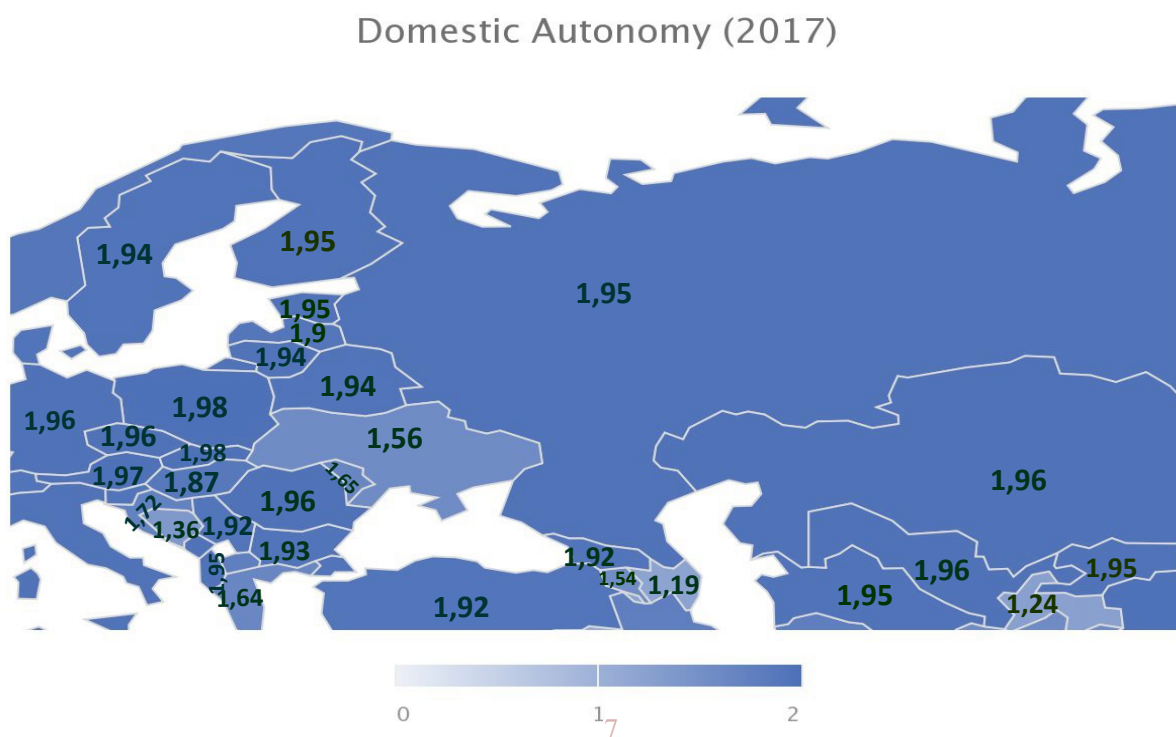
4. Унутрыдзяржаўная аўтаномія

Беларусь пераўзыходзіць Швейцарыю і Вялікабрытанію па паказніку «унутрыдзяржаўнай аўтаноміі».

Паясненне. V-Dem замярае таксама ўзровень «унутрыдзяржаўнай аўтаноміі» (*domestic autonomy*): наколькі самастойна дадзеная дзяржава праводзіць унутраную палітыку. Бярэцца тут пад увагу толькі падатнасць на *нефармальны* ўплыў іншых дзяржаў. Уплыў іншых краін або міжнароднай супольнасці, які звязаны з удзелам у міжнародных пагадненнях (напр. НАТО), міжнародных арганізацыях (напр. Сусветная гандлёвая арганізацыя) або канфедэрацыях (напр. Еўразвяз) тут не бярэцца пад увагу.

Для Беларусі паказнік унутрыдзяржаўнай аўтаноміі склаў ажно «1,94» пунктаў спасярод «2,00». Ён крыху вышэйшы, чым Швейцарыі і Аб'яднанага Каралеўства Вялікабрытаніі і Паўночнай Ірландыі (па «1,92»), але ніжэйшы за індэкс Расеі («1,95»), Кітая («1,97») і ЗША («1,97»).

Мапа 2. Унутрыдзяржаўная аўтаномія: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2017) (шкала: 0 – 2).

Ускосна гэта пацвярджаецца таксама дадзенымі ВТІ, які замярае між іншым «дзяржаўнасць» (*stateness*), гэта значыць наколькі моцны кансэнсус наконт існавання дзяржавы і наколькі добра развітыя дзяржаўныя структуры. Паказнік «дзяржаўнасці» для Беларусі - «8,5» па дзесяцібальнай шкале. У гэтым яна апераджае Расею («8»), Польшчу («8»), Украіну («7,5») і большасць іншых краінаў рэгіёну.

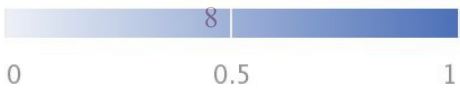
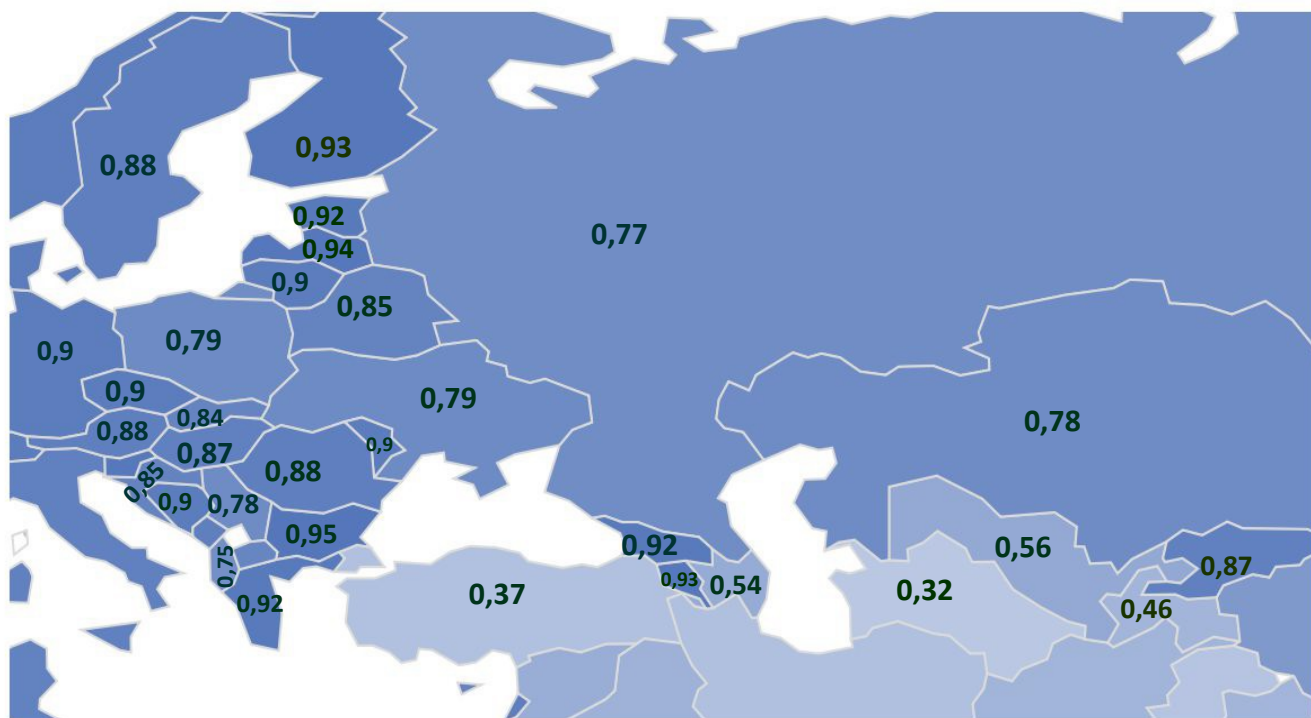
5. Жанчыны ў трэцім сектары

У плане ўдзелу жанчын у АГС сітуацыя ў Беларусі лепшая, чым у Польшчы і прыблізна такая ж, што ў Швецыі. Але... горшая, чым у Беніне або Манголіі.

Паясненне. Водле V-Dem, беларускі паказнік заангажавання жанчын у арганізацыі грамадзянскай супольнасці (АГС) – «0,85» (па шкале ад «0» да «1»). У Швецыі гэты паказнік складае «0,88», у Польшчы – «0,79», у Расеі – «0,77». Хоць у Афрыцы і Азіі паказнік удзелу жанчын у АГС у цэлым горшы, але некаторыя краіны гэтага рэгіёну нас апераджаюць, напр. у Беніне і С'ера Леонэ – па «0,88»), Батсване – «0,89», а Манголіі – «0,93».

Мапа 3. Удзел жанчын у арганізацыях грамадзянскай супольнасці: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2017) (шкала: «0» – «1»).

Women civil society participation index (2017)

II. Пяць рэчаў, у якіх мы – адны з найгоршых

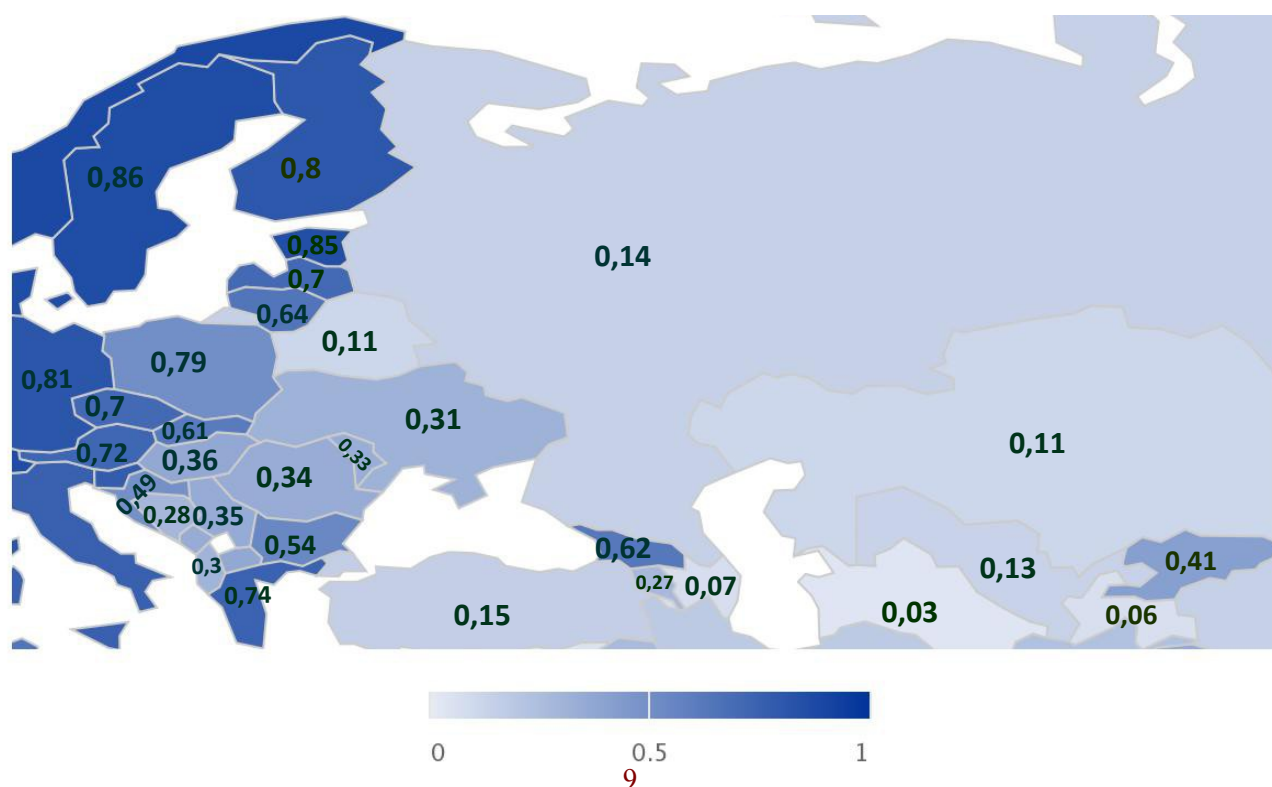
6. Дэлібэратыўны працэс

У Беларусі самы горшы з усіх краін Еўропы паказнік дэлібэратыўнай дэмакратыі. Нас апераджаюць таксама такія краіны, як В'етнам, Расея і Кітай.

Паясненне. Індэкс дэлібэратыўнай дэмакратыі мае на мэце адлюстроўваць колькасць і якасць публічных дыскусій. V-Dem спецыялізуецца між іншым у такога тыпу замерах. Тут бярэцца пад увагу тое, якія тыпы пераконвання дамінуюць у публічных дыскусіях, у прыватнасці, як размяркоўваюцца такія прыёмы, як рацыянальная аргументацыя, апеляванне да эмоцый, пагрозы.

Паказнік дэлібэратыўнай дэмакратыі ў Беларусі складае ўсяго 0,11 на шкале ад «1» да «0». Гэта самы горшы паказнік у Еўропе. Тут мы адстаем не толькі ад дэмакратычных, але і многіх аўтарытарных краін: ва Узбекістане паказнік дэлібэратыўнай дэмакратыі складае «0,13», у Расеі і Кітаі – «0,14», у В'етнаме – «0,23» у Габоне – «0,32».

Мапа 4. Дэлібэратыўная дэмакратыя: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2017) (шкала: 0 – 1).

У прыватнасці, у Беларусі нізкі ўзровень «аргументаванага абгрунтавання» (*reasoned justification*) – «0,71» па трохбальнай шкале. І зусім кепска з «павагай да контраргументаў»: усяго «0,85» па пяцібальнай шкале. Па абодвух паказніках мы адстаем не толькі ад усіх краін Еўропы, але таксама ад Азербайджана, Казахстана і Узбекістана. Нават у Афрыцы няпроста адшукаць такія краіны, дзе паказнікі – асабліва ў апошняй катэгорыі – былі б аж такія кепскія.

7. Стратэгічныя кампетэнцыі элітаў

У аспекце стратэгічнай прыярытэтызацыі Беларусь адстае нават ад Таджыкістана, В'етнама і Замбіі.

Паясненне. ВТІ таксама манітаруе ўрады на прадмет «прыярытэтызацыі», гзн. наяўнасці/адсутнасці у іх стратэгіі і таго, наколькі паслядоўнай з'яўляецца рэалізацыя стратэгічнага плану. У ідэальным выпадку вярхоўнае кіраўніцтва ўстанаўлівае стратэгічныя прыярытэты і паслядоўна трымаецца іх цягам працягла перыяду, а сегментную палітыку выбудоўвае з улікам стратэгічных прыярытэтаў. Можна быць таксама, што стратэгічныя мэты ўстаноўлены, але іх рэалізацыя час ад часу адкладваецца на карысць кароткачасовых палітычных патрэб. Бывае таксама, што кіраўніцтва заяўляе пра стратэгічныя прыярытэты, але ўвесь час падмяняе іх рэалізацыю кароткатэрміновымі палітычнымі інтарэсамі, а сегментная палітыка амаль не залежыць ад вызначаных стратэгічных прыярытэтаў. Урэшце, магчыма і сітуацыя, калі кіраўніцтва не мае аніякай стратэгіі і кіруецца толькі *ad-hoc* мерамі і арыентавана выключна на каротка-тэрміновыя палітычныя выгады (прыкладамі тут могуць быць Венесуэла Чавеса і Мадуры або Паўночная Карэя).

У ВТІ маніторынгу-2018, які ахопліваў перыяд з лютага 2015 па студзень 2017 індэкс прыярытэтызацыі для Беларусі склаў «4» па дзесяцібальнай шкале. Для Таджыкістана, Украіны, Расеі, В'етнама гэты паказнік быў «5», для Кеніі і Замбіі – «6». Гл. табліцу на наступнай стуронцы.

Табліца 2. «Стратэгічная прыярытэтызацыя»: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны⁴

Краіна	Паказнік «стратэгічнай прыярытэтызацыі» (VTI) (макс. «10»)	Класіфікацыя рэжыму (EIU)
Латвія	9	Заганная дэмакратыя
Літва	9	Заганная дэмакратыя
Эстонія	9	Заганная дэмакратыя
Албанія	8	Гібрыдны рэжым
Славакія	8	Заганная дэмакратыя
Славенія	8	Заганная дэмакратыя
Чарнагорыя	8	Гібрыдны рэжым
Чэхія	8	Заганная дэмакратыя
Польшча	7	Заганная дэмакратыя
Сербія	7	Заганная дэмакратыя
Харватыя	7	Заганная дэмакратыя
Балгарыя	6	Заганная дэмакратыя
Вугоршчына	6	Заганная дэмакратыя
Грузія	6	Гібрыдны рэжым
Македонія	6	Гібрыдны рэжым
Румынія	6	Заганная дэмакратыя
Азербайджан	5	Аўтарытарызм
Казахстан	5	Аўтарытарызм
Кыргыстан	5	Гібрыдны рэжым
Расея	5	Аўтарытарызм
Таджыкістан	5	Аўтарытарызм
Украіна	5	Гібрыдны рэжым
Арменія	4	Гібрыдны рэжым
Беларусь	4	Аўтарытарызм
Боснія і Герцагавіна	4	Гібрыдны рэжым
Малдова	4	Гібрыдны рэжым
Туркменістан	3	Аўтарытарызм
Узбекістан	3	Аўтарытарызм

⁴ [VTI Маніторынг 2018 за перыяд 2015—2016.](#)

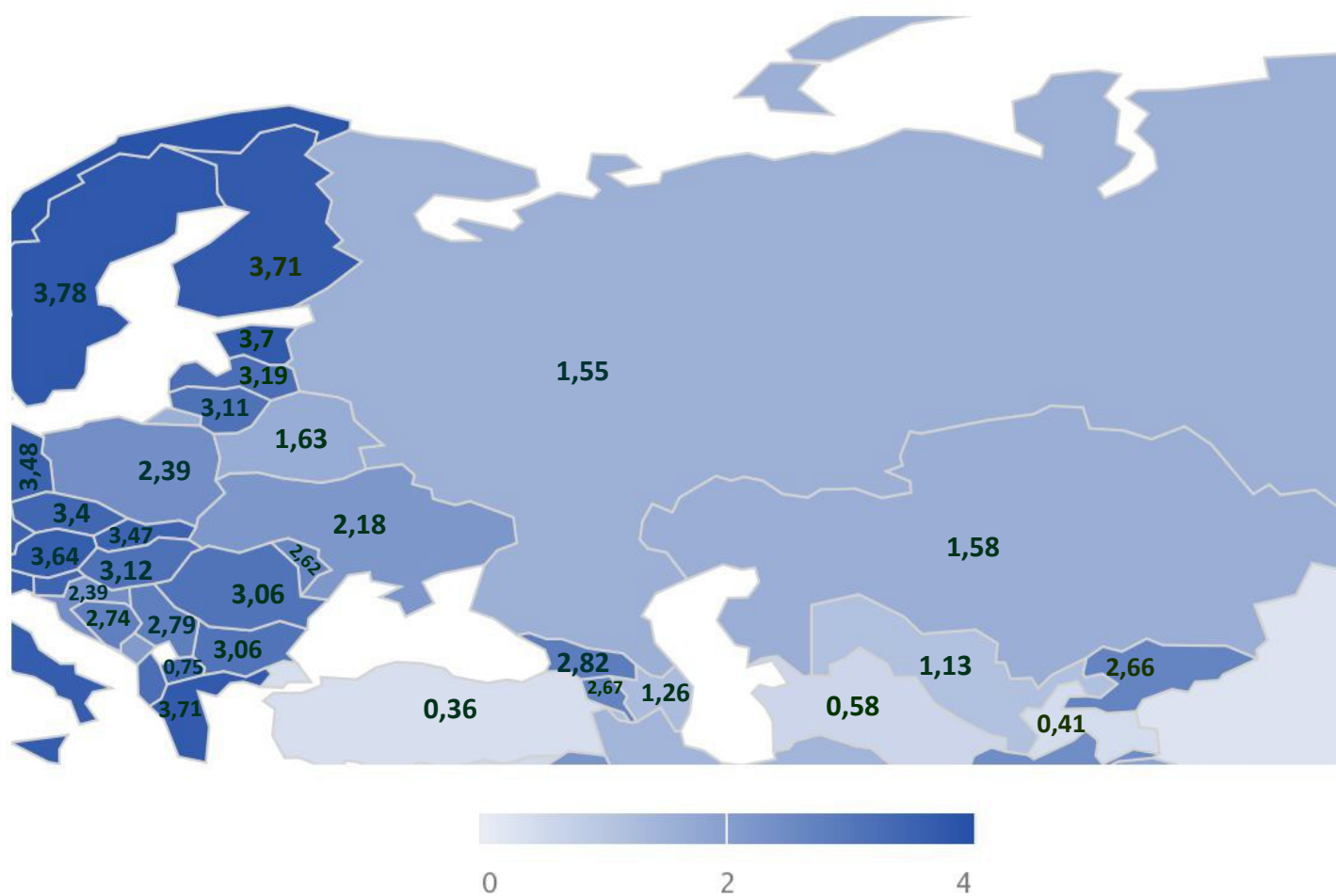
8. Акадэмічная свабода і культурная экспрэсія

У плане акадэмічнай свабоды і культурнай экспрэсіі Беларусь крыху апераджае Расею і Казахстан, але адстае ад В'етнама, Афганістана і большасці афрыканскіх краін.

Паясненне. Водле V-Dem, індэкс акадэмічнай свабоды і культурнай экспрэсіі складаў у 2017 г. «1,63» па чатырохбальнай шкале. Індэкс для Расеі – «1,55», для Казахстана - «1,58», для В'етнама - «1,77», для Украіны - «2,18».

Мапа 5. «Свабода акадэмічнай і культурнай экспрэсіі»: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны (2017) (шкала: «0» – «4»).

Freedom of academic and cultural expression (2017)

9. Будаванне кансэнсусу

Беларусы не ўмеюць будаваць кансэнсус паміж сабой. У гэтым плане мы знаходзімся на 102 месцы сярод развіваючыхся краін і адстаем ад такіх краін, як Азербайджан, Афганістан, Расея, В'етнам і Куба.

Паясненне. ВТІ замярае «будаванне кансэнсусу» (*consensus-building*), гэта значыць тое, наколькі дзяржаўныя структуры ўмеюць дасягнуць шырокага кансэнсусу з рознымі грамадскімі актарамі на конт рэформаў. Маніторынг 2018 года, які ахопліваў перыяд з лютага 2015 па студзень 2017 года ацэньваў узровень будавання кансэнсусу ў Беларусі ўсяго на «3,2» па дзесяцібальнай шкале. Азербайджан і Куба мелі па «3,4», В'етнам – «3,8», Афганістан – «3,8», Кітай – «4», а Расея – «4,4».

Табліца 3. «Будаванне кансэнсусу»: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны⁵

Краіна	Паказнік «будавання кансэнсусу» (ВТІ) (макс. «10»)	Класіфікацыя рэжыму (EIU)
Чэхія	9,4	Заганная дэмакратыя
Літва	9,2	Заганная дэмакратыя
Славенія	9	Заганная дэмакратыя
Латвія	8,4	Заганная дэмакратыя
Грузія	8,3	Гібрыдны рэжым
Славакія	8,2	Заганная дэмакратыя
Румынія	8,2	Заганная дэмакратыя
Эстонія	8	Заганная дэмакратыя
Балгарыя	7,8	Заганная дэмакратыя
Польшча	7,8	Заганная дэмакратыя
Харватыя	7,8	Заганная дэмакратыя
Чарнагорыя	7,8	Гібрыдны рэжым
Сербія	7	Заганная дэмакратыя
Албанія	6,8	Гібрыдны рэжым
Малдова	6	Гібрыдны рэжым
Македонія	5,8	Гібрыдны рэжым

⁵ [ВТІ Маніторынг 2018 за перыяд з лютага 2015 па студзень 2018](#)

Украіна	5,8	Гібрыдны рэжым
Кыргыстан	5,4	Гібрыдны рэжым
Вугоршчына	5	Заганная дэмакратыя
Босня і Герцагавіна	4,6	Гібрыдны рэжым
Арменія	4,4	Гібрыдны рэжым
Казахстан	4	Аўтарытарызм
Расея	4	Аўтарытарызм
Азербайджан	3,4	Аўтарытарызм
Беларусь	3,2	Аўтарытарызм
Узбекістан	2,6	Аўтарытарызм
Туркменістан	2,2	Аўтарытарызм
Таджыкістан	2	Аўтарытарызм

10. Інавацыйнасць у прыняцці рашэнняў

У плане інавацыйнасці і гнуткасці ў прыняцці рашэнняў Беларусь знаходзіцца ў той самай групе, што Азербайджан і Таджыкістан і адстае ад Расеі, Турэччыны, Руанды, В'етнама.

Паясненне. У індэксе інавацыйнасці і гнуткасці ў прыняцці ўрадам рашэнняў (умоўная назва: *policy-learning*) за 2018 год Беларусь атрымала «4» з «10» балаў. Расея – «5», В'етнам – «5», Турэччына – «6», Украіна – «7» (ВТІ). Гл. табліцу на наступнай старонцы.

Табліца 4. «Policy learning»: Цэнтр-еўрапейскі і Еўразійскі рэгіёны⁶

Краіна	Паказнік «policy learning» (VTI) (макс. «10»)	Класіфікацыя рэжыму (EIU)
Эстонія	9	Заганная дэмакратыя
Латвія	8	Заганная дэмакратыя
Літва	8	Заганная дэмакратыя
Славакія	8	Заганная дэмакратыя
Чэхія	8	Заганная дэмакратыя
Албанія	7	Гібрыдны рэжым
Македонія	7	Гібрыдны рэжым
Польшча	7	Заганная дэмакратыя
Сербія	7	Заганная дэмакратыя
Славенія	7	Заганная дэмакратыя
Украіна	7	Гібрыдны рэжым
Харватыя	7	Заганная дэмакратыя
Чарнагорыя	7	Гібрыдны рэжым
Балгарыя	6	Заганная дэмакратыя
Грузія	6	Гібрыдны рэжым
Кыргыстан	6	Гібрыдны рэжым
Малдова	6	Гібрыдны рэжым
Румынія	6	Заганная дэмакратыя
Арменія	5	Гібрыдны рэжым
Вугоршчына	5	Заганная дэмакратыя
Казахстан	5	Аўтарытарызм
Расея	5	Аўтарытарызм
Азербайджан	4	Аўтарытарызм
Босня і Герцагавіна	4	Гібрыдны рэжым
Беларусь	4	Аўтарытарызм
Таджыкістан	4	Аўтарытарызм
Туркменістан	2	Аўтарытарызм
Узбекістан	2	Аўтарытарызм

⁶ [VTI Маніторынг-2018 за перыяд 2015—2016.](#)

III. Дзве рэчы, наконт якіх няма яснасці

11. Беларусь – хісткая ці ўстойлівая дзяржава?

З дадзеных [Цэнтра сістэмнага міру](#) (*Center for Systemic Peace*), які замярае хісткасць дзяржаваў (*state fragility*), вынікае, што Беларусь – адна з найменш хісткіх у рэгіёне, пераўзыходзіць у гэтым плане Расею і Кітай і знаходзіцца на тым жа ўзроўні, што ЗША. Па стане на 2015 год паказнік яе хісткасці склаў усяго «3» па 25-цібальнай шкале. Такі ж самы паказнік у ЗША. Беларусь апераджае ўсе постсавецкія краіны (за выключэннем балтыйскіх) і некаторыя краіны Паўднёвай Еўропы. Індэкс хісткасці ў Кітая – «6», у Расеі, Украіны, Казахстана і Туркменістана – па «9», у Кыргызстана, Таджыкістана і Узбекістана – па «12».

Аднак, [Fund for Peace](#), які замярае хісткасць з дапамогай 12 індыкатараў, паказвае іншую карціну. Па стане на 2015 год індэкс хісткасці склаў амаль «74» з 120 (дзе «0» - няхісткая, а «120» - цалкам хісткая). У гэтым рэйтынгу Беларусь надалей апераджае Расею («81»), Кітай («75») і большасць постсавецкіх краін, але пра раўнанне з ЗША тут не можа быць нават гаворкі – індэкс хісткасці ЗША – «34».

Розніца ў дадзеных можа вынікаць з таго, што Fund for Peace індыктарамі хісткасці лічыць таксама загану ў сферы верхавенства закону і парушэнне правоў чалавека, а Цэнтр сістэмнага міру ўлічвае толькі здольнасць пераадолення ўнутрысістэмных канфліктаў.

12. Беларускі рэжым б'е грамадскіх актывістаў ці толькі ставіць ім падножку?

З дадзеных V-Dem вынікае, што ў плане рэпрэсій супраць грамадзянскай супольнасці сітуацыя ў Беларусі прыблізна такая ж, што і на Вугоршчыне. Але... нашмат горш чым у Габоне і Лівіі. Па дадзеных за 2017 г. паказнік рэпрэсій у стасунку да арганізацый грамадзянскай супольнасці ў Беларусі склаў «2,27» спасярод «4» (дзе «4» – адсутнасць рэпрэсій, а «0» – іх паўсюднасць). Паказнік для Вугоршчыны – «2,29», для Расеі – «2,04», для Турэччыны – «0,88».

З індэкса Freedom House вымалёўваецца крыху іншая карціна. Напр. у плане грамадзянскіх свабод Вугоршчына ў 2017 г. набрала «44» пункты спасярод «60», падчас як Беларусь – усяго «15». Прычына ў разыходжаннях можа вынікаць з таго, што грамадзянскія свабоды – панятак больш шырокі, чым свабода ад рэпрэсій супраць арганізацый грамадзянскай супольнасці. Складана таксама знайсці ў індэксе FH такія суб-індыкатары, якія былі б цалкам тоеснымі з індыктарамі рэпрэсій супраць АГС, стасаванымі V-Dem.

Каментар і высновы

Да рэйтынгаў варта падыходзіць як да адзнак студэнтаў. Адзнакі – гэта ўсяго прыблізнае і даволі ўмоўнае адлюстраванне ўзроўню ведаў і кампетэнцый. Існуюць рознага роду працэдур, якія мінімалізуюць суб'ектыўны фактар, але яны ніколі не гарантуюць абсалютна надзейнасці колькасных ацэнак. Нешта падобнае і ў выпадку рэйтынгаў. Рэйтынгі, якія былі ўлічаны ў аглядзе, складаліся групай сотняў экспертаў у адпаведнасці са строгімі правіламі, таму ім можна давяраць, але варта памятаць, што яны толькі прыблізна адлюстроўваюць рэальны стан рэчаў.

З прадстаўленых у гэтым аглядзе дадзеных можна зрабіць наступныя высновы:

1. Палітычная трансфармацыя ў Беларусі – гэта нешта большае, чым пусты гук, але меншае, чым новая эпоха. Хоць Freedom House, які глядзіць на грамадскія працэсы праз прызму правоў чалавека, не фіксуе ніякага паляпшэння, то ўсё ж ёсць падставы такое паляпшэнне канстатаваць. Беларускі рэжым ужо цягам амаль пяці год, хоць паволі і з аглядак, працуе над паляпшэннем адносінаў з Захадам, лібералізуе эканоміку і радзей прыбягае да рэпрэсіўных мераў у стасунку да апазіцыі і грамадзянскай супольнасці. Таму нічога дзіўнага, што ВТІ зафіксаваў даволі высокі паказнік прагрэсу палітычнай трансфармацыі у Беларусі ў 2016-2018 гг., а V-Dem – нядрэнны ўзровень суіснавання дзяржавы і АГС.

2. Беларусь – гэта краіна з моцнай дзяржавай і высокім узроўнем практычнай незалежнасці. Моц дзяржавы – гэта амбівалентная з'ява. Гэтая моц часцяком дасягаецца коштам падаўлення іншадумства і закасцянення дзяржаўных структур, але гэта таксама перадумова прадказальнасці і грамадскага ладу. Так ці інакш, такія экспертныя цэнтры, як ВТІ схільны лічыць фактарам прагрэсу не толькі пашырэнне грамадзянскіх і палітычных свабод, але і кансалідаванасць дзяржаўнай улады і развітасць яе структур. «Арабская вясна» або казус Цэнтральнаафрыканскай Рэспублікі паказваюць, што пашырэнне свабодаў пры слабасці дзяржаўных структур можа паставіць пад сумнеў сам сэнс гэтых свабод.

3. Беларусь – краіна з нізкай дэлібэратыўнай культурай. У Беларусі вельмі нізкі паказнік дэлібэратыўнай дэмакратыі, у прыватнасці аргументаванага абгрунтавання і павагі да контраргументаў. Гэты паказнік карэлюе з нізкім паказнікам акадэмічнай свабоды, будавання кансэнсусу і стратэгічнай прыярытэтызацыі. Усе гэтыя рэчы – акадэмічная свабода, дэлібэратыўная культура, будаванне кансэнсусу і стратэгічнае мысленне – цесна ўзаемазвязаны і абумоўліваюць адно другое. Улічваючы, што дэлібэрацыя – гэта ключавы элемент адкрытага грамадства, наяўны стан рэчаў вельмі насцярожвае. Нават калі наступіць лібералізацыя выбарчага працэсу, адсутнасць навыкаў аргументаванай дыскусіі не дазволіць перайсці да ліберальнай дэмакратыі.

Гэты агляд быў падрыхтаваны экспертамі BISS на валанцёрскай аснове (без ганарару).
Калі маеце магчымасць падтрымаць нашу дзейнасць, калі ласка, напішыце: biss@belinstitute.com